

Fecr Yayınları: 837

İSLAM HUKUKUNDA KAMU DAVASININ AÇILMASI
-Pozitif Hukuk ile Mukayeseli-

Dr. Ümit KOCA

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt
NY MATBAACILIK YAYINCILIK
KAĞITÇILIK TİC. VE SAN. LTD. ŞTİ.
Ostim OSB Mh. 1250 Cd. No: 24 Yenimahalle/ANKARA
Tel: (0533) 591 86 17 (Sertifika no: 50732)

1. Baskı: Temmuz 2024

ISBN: 978-625-6602-90-8

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1
Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

İSLAM HUKUKUNDA
KAMU DAVASININ AÇILMASI
-Pozitif Hukuk ile Mukayeseli-

Dr. Ümit KOCA

Ankara 2024

Dr. Ümit KOCA

1985 yılında Sinop'ta doğdu. 2009 yılında Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. Aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Bölümü İslam Hukuku Anabilim Dalı'nda 2013 yılında yüksek lisans eğitimini tamamladı. 2010-2011 yılları arasında Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde araştırma görevlisi olarak çalıştı. 2022 yılında Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Bölümü İslam Hukuku Anabilim Dalı'nda doktora-sını bitirdi. Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Bölümü İslam Hukuku Anabilim Dalı'nda Dr. Öğr. Üyesi olarak görev yapmakta olan yazar evli ve iki çocuk babasıdır.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR DİZİNİ	9
ÖN SÖZ	11
GİRİŞ	13
1. Çalışmanın Konusu ve Sınırlandırılması	13
2. Konunun Önemi	14
3. Çalışmanın Amacı	15
4. Araştırma Yöntemi	16
5. Kullanılan Temel Kaynaklar	16

BİRİNCİ BÖLÜM KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Hak Kavramı	19
1.1.1. Hakkın Tanımı ve Çeşitleri	19
1.1.2. Hakkı Koruma Yolları	27
1.2. Kamu Yararı	28
1.2.1. Genel Olarak Kamu Yararı	28
1.2.2. Ceza Hukuku ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Kamu Yararı	36
1.3. Suç	42
1.3.1. Genel Olarak Suç	42
1.3.2. Suçun Hukuki Konusu	45
1.3.3. Suçun Maddi Konusu	45
1.3.4. Suçun Mağduru	46
1.3.5. Suçların Tasnifi	47
1.3.6. Suçun Unsurları	58
1.3.6.1. Suçun Hukuki Unsuru/ Tipe Uygunluk/Kanunilik	59
1.3.6.2. Suçun Maddi Unsuru/Fiil	62
1.3.6.2.1. Hareket	65
1.3.6.2.2. Sonuç	68
1.3.6.2.3. Nedensellik Bağı	69
1.3.6.3. Suçun Manevi Unsuru/ Kusurluluk	71
1.3.6.3.1. Kusur Yeteneği	75
1.3.6.3.2. Kusurluluğun Türleri	77
1.3.6.3.3. Kusurluluğu Etkileyen Durumlar	89

1.3.6.4. Suçun Hukuka Aykırılık Unsuru -----	91
1.3.6.4.1. Hukuka Uygunluk Nedenleri -----	92
1.4. Delil -----	108
1.4.1. Genel Olarak Delil-----	108
1.4.2. Delil Türleri -----	111
1.5. Ceza Muhakemesi Sistemi-----	118
1.5.1. Genel Olarak Ceza Muhakemesi Sistemleri-----	118
1.5.1.1. İtham Sistemi -----	118
1.5.1.2. Tahkik Sistemi -----	120
1.5.1.3. İşbirliği Sistemi -----	123
1.5.2. İslam Hukukunda Ceza Muhakemesi Sistemi-----	124
1.5.3. Pozitif Hukukta Ceza Muhakemesi Sistemi-----	126
1.6. Dava-----	126
1.6.1. Davanın Sıhhat Şartları-----	128
1.6.1.1. Taraflar ile İlgili Şartlar-----	129
1.6.1.2. Dava Konusu ile İlgili Şartlar-----	134
1.6.2. Dava Çeşitleri-----	136
1.6.2.1. Sıhhat Yönünden Dava Çeşitleri-----	136
1.6.2.1.1. Sahih Dava -----	137
1.6.2.1.2. Fâsid Dava-----	137
1.6.2.1.3. Batıl Dava-----	138
1.6.2.1.4. Bakılması Yasak Olan Davalar -----	138
1.6.2.2. Konusu Yönünden Dava Çeşitleri-----	139
1.6.2.2.1. Hukuk Davaları -----	139
1.6.2.2.2. Ceza (Töhmət) Davaları -----	139
1.6.2.3. Hak Sahibi Yönünden Davalar-----	140
1.6.2.3.1. Şahsi Davalar -----	140
1.6.2.3.2. Kamu Davaları -----	141

İKİNCİ BÖLÜM

GENEL OLARAK KAMU DAVASI, MUHAKEME İLKELERİ VE ŞARTLARI, SORUŞTURMA VE ARA MUHAKEME EVRESİ

2.1. Genel Olarak Kamu Davası -----	151
2.2. Muhakeme İlkeleri-----	159
2.2.1. Adil Yargılanma Hakkı (right to fair trial) İlkesi -----	159
2.2.2. Kovuşturmanın Kamusalılığı İlkesi -----	160
2.2.3. Davasız Muhakeme Olmaz İlkesi -----	162

2.2.4. Kamu Davasının Mecburiliği İlkesi -----	163
2.2.5. Şüpheden Sanık Faydalanır İlkesi -----	165
2.3. Muhakeme Şartları -----	166
2.3.1. Şikâyet -----	168
2.3.2. Şüphelinin Hayatta Olması -----	174
2.3.3. Şüphelinin Çocuk veya Akıl Hastası Olmaması -----	174
2.3.4. Duruşma Ehliyeti -----	182
2.3.5. Uzlaştırma -----	183
2.3.6. Dava Zaman Aşımının Dolmamış Olması -----	194
2.3.6.1. Dava Zamanaşımı -----	197
2.3.6.1.1. Dava Zamanaşımı Süreleri -----	199
2.3.6.1.2. Dava Zamanaşımının Sonuçları -----	200
2.3.7. Gaipliğin Kalkması -----	201
2.3.8. Genel Af -----	204
2.4. Soruşturma Evresi -----	208
2.4.1. Suç İşlendiği Şüphesi -----	211
2.4.2. Soruşturma Evresi İşlevleri -----	216
2.4.3. Soruşturma Evresinin Özellikleri -----	216
2.4.3.1. Soruşturmanın Yazılılığı -----	216
2.4.3.2. Soruşturmanın Dağınıklığı -----	218
2.4.3.3. Soruşturmanın Gizliliği -----	218
2.4.3.4. Soruşturmanın Kamusalılığı -----	219
2.4.3.5. Soruşturmanın Mecburiliği -----	220
2.4.4. Suçun Öğrenilmesi -----	220
2.4.4.1. Şikâyet -----	221
2.4.4.2. İhbar -----	223
2.4.4.3. Kendiliğinden (Re'sen) Öğrenme -----	226
2.4.4.4. Talep -----	227
2.4.4.5. Yazılı Başvuru -----	228
2.4.4.6. Gizli Haber Verme -----	229
2.4.4.7. Suç Duyurusu -----	230
2.4.4.8. Şüpheli Ölüm İhbarı -----	230
2.4.4.9. Tutanakla Öğrenme -----	231
2.4.5. Soruşturma Evresinde Yer Alan Kişiler -----	231
2.4.5.1. Muhtesip/Savcı -----	231
2.4.5.1.1. Hisbe/Savcılık Kurumunun Tarihesi -----	232

2.4.5.1.2. Muhtesibin/Cumhuriyet Savcısının Görev ve Yetkileri -----	238
2.4.5.2. Mağdur ile Suçtan Zarar Gören-----	242
2.4.5.3. Adli Kolluk-----	243
2.4.5.4. Sulh Ceza Hâkimi-----	246
2.4.5.5. Vali-----	247
2.4.5.6. Müdafî-----	249
2.4.5.6.1. Müdafinin Görevlendirilmesi-----	252
2.4.5.6.2. Müdafîlik Yapılamayan Haller-----	258
2.4.5.6.3. Müdafinin Görevden Yasaklanması-----	260
2.4.5.6.4. Müdafinin Yetkileri-----	261
2.4.5.6.5. Müdafinin Görevinin Sona Ermesi-----	266
2.4.5.7. Şüpheli-----	267
2.4.5.7.1. Şüphelinin Hakları-----	270
2.4.5.7.2. Şüphelinin Yükümlülükleri-----	272
2.4.6. Soruşturma İşlemleri-----	277
2.4.7. Soruşturma Evresinin Sona Ermesi-----	283
2.4.7.1. Kovuşturmaya Yer Olmadığı Kararı-----	285
2.4.7.2. Kovuşturmaya Yer Olmadığı Kararına İtiraz-----	293
2.4.7.3. Kamu Davası Açmak Üzere İddianamenin Düzenlenmesi-----	295
2.4.7.4. İddianame-----	296
2.5. Ara Muhakeme Evresi-----	297
2.5.1. İddianamenin Kabulü-----	298
2.5.2. İddianamenin İadesi-----	299
2.5.2.1. İddianamenin İadesi Karşısında Cumhuriyet Savcısının Durumu-----	301
2.5.2.2. İddianamenin İadesi Sebebi Kabul Edilmeyen Haller-----	301
SONUÇ-----	303
KAYNAKÇA-----	307

KISALTMALAR DİZİNİ

- AÜHFD : Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
Av. K : 1136 Sayılı Avukatlık Kanunu
AY : Türkiye Cumhuriyeti Anayasası
BK : 27836 Sayılı Türk Borçlar Kanunu
BİLAY : Bilimsel Araştırma Yayınları
By : Basım yeri yok
CMK : 5271 Sayılı Türk Ceza Muhakemesi Kanunu
CMUK : Mülga 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu
Çev. : Çeviren
DİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
Ed. : Editör
ERÜHFD : Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
İHAD : İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi
İİK : 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu
KHK : Kanun Hükmünde Kararname
KK : 5326 Sayılı Kabahatler Kanunu
M : Madde
Nşr : Neşreden/Yayına hazırlayan
PVSK : 2559 Sayılı Polis Vazife ve Salâhiyet Kanunu
TBBD : Türkiye Barolar Birliği Dergisi
TCK : 5327 Sayılı Türk Ceza Kanunu
Trc : Tercüme eden
TDV : Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları
Thk : Tahkik eden
Ts. : Tarihsiz/Basım tarihi yok
Yay. : Yayınevi, yayınları

ÖN SÖZ

Gerek bireysel gerekse toplumsal ihtiyaç ve istekler, insanlar arasında iletişim kurulmasını gerekli kılar. İster zorunlu isterse de gönüllü kurulmuş olsun bu iletişimin her zaman sağlıklı bir zeminde başlayıp aynı düzlemde devam etmesi mümkün olmayabilir. Bu süreçte yaşanacak hak ve menfaat çatışmalarından kaynaklanan uyuşmazlıkların sağlıklı bir iletişimle hukuk normları çerçevesinde çözülmesi beklenmekle birlikte bazen suç teşkil edecek ihlal durumlarının meydana gelmesi de muhtemeldir. Bu tür durumlarda tavsiye ve teşvik edilen ilk çözüm yolu uzlaşmadır. Çünkü kapsamına giren suçlar için uzlaşma (sulh), her iki tarafın da rızasını içermesi nedeniyle sağlıklı ve kalıcı bir çözüm yoludur.

Taraflar arasında meydana gelen uyuşmazlıkların uzlaşma kapsamına girmemesi veya uzlaşma yolu ile çözülememesi yargısal müdahaleyi zorunlu kılan bir problemin varlığı anlamına gelmektedir. Suç mahiyetindeki uyuşmazlığın, devlet tarafından kurulup aralarında görev ve yetki taksimi yapılan yargı kurumları olan mahkemelere intikali ile çözülmesi anlamına gelen dava yolu, uyuşmazlığın giderilmesi için yasal ikinci ve son yoldur. Ancak bu yolun, sonrasında iz bırakması muhtemel cerrahi bir müdahale mahiyetinde olduğu unutulmamalıdır.

Bu çalışmada toplumun geneline ait hak ve menfaatler aleyhine işlenmesi nedeniyle kamu düzeni ve güvenliğini bozan suçların konu olduğu kamu davalarının nasıl açılacağı hususu ele alınmış ve bu bağlamda ceza muhakamesi sürecinin soruşturma ve ara muhakeme evreleri incelenmiştir. İslam hukuku kaynaklarında doğrudan yer almayan kamu davası konusunun tespiti için hisbe şahitliği ve hisbe kurumu hareket noktası olmuştur. Suç, ceza, dava ve yargılama gibi konularda yapılan araştırmalarla çalışma şekillendirilmiştir. Konu hakkında ülkemizde daha öncesinde yapılan bir çalışma olmamasının getirdiği zorluk nedeniyle oluşan bazı eksiklerin mazur görüleceği düşünülmektedir.

Bu çalışma sürecinde rehberliği ve katkılarıyla çalışmanın şekillenmesinde emeği bulunan değerli hocam Prof. Dr. Davut Yaylalı'ya ve çalışma konusu ve diğer akademik hususlarda her türlü yardımı sunan, konunun çalışılmasını teşvik eden ve şekillenmesinde yardımcı olan Prof. Dr. Ali İhsan Pala'ya, farklı bakış açısı ve teşviki ile katkı sağlayan Prof. Dr. İsmail Altun'a, yapıcı eleştirileri ile çalışmanın olgunlaşmasına yardımcı olan Prof. Dr. Tevhit Ayengin'e, Doç. Dr. Emrullah Dumlu'ya ve Doç. Dr. Yusuf Şen'e teşekkürü borç sayarım. Ayrıca çalışma boyunca ilgi, takip, yönlendirme, fikir alış-verişi ve teşvikleri ile katkıda bulunan bütün hocalarıma ve arkadaşlarıma şükranlarımı sunarım. Yine gerekli kaynakların temininde yardımcı olan meslektaşlarıma ve ilgili kütüphane görevlilerine teşekkür ederim.

Bu vesile ile her konuda fikrini almaya çalıştığım, “Ođlum, sen okumuş adamsın. Bildiđin gibi yap!” diyerek yükü omuzlarıma bırakan, çalışma sürecinde dünya yolculuğu son bulan babam merhum Mustafa Koca'yı rahmet, minnet ve özlemle anıyorum. Bu süreçte yanımda olan kıymetli anneme; sabırlarını fazlasıyla zorladığım ve yeterince yanlarında olamadığım ancak her daim varlıklarını şükür vesilesi saydığım sevgili eşime ve ciğerparelerim Ođuzhan ile Bilal'e en kalbi şükranlarımı sunuyorum.

Gayret bizden, tevfik Allah'tandır.

Ümit KOCA
İđdir 2024